

Nemzeti Kulturális Alap Igazgatósága

Budapest
Gyulai Pál utca 13.
1085

SZAKMAI BESZÁMOLÓ

A Hungaricana Közgyűjteményi Portál szolgáltatásfejlesztése

Az Országgyűlési Könyvtár által kezelt és üzemeltetett Hungaricana közgyűjteményi portál műszaki háttere európai szinten is iránymutatónak tekinthető és folyamatos fejlesztés alatt áll. Az egy éves működési tapasztalatok összegzése kapcsán felmerült fejlesztések léptéke és jelentősége szükségessé tett egy önálló fejlesztési projektet.

A Hungaricana által közvetített közgyűjteményi és kulturális tartalmak mennyisége már induláskor elérte a 10 milliós mérőszámot (könyvoldal, térképszelvény, levéltári irat, kép, tárgyleírás), és már az első évben több millió oldallal bővült, amely eredmény minden eddig hasonló szolgáltatást (sőt tervezett szolgáltatást) felülmúl (jelenleg 15 millió digitális képi/oldal tartalom és 5 millió leíró adat).

Jelen fejlesztésnek köszönhetően a szoftveres szolgáltatások mellett a közzétett tartalmak mennyisége is több millióval bővült, valamint immár több mint 180 hazai intézmény, gyűjtemény (múzeum, levéltár, könyvtár) szolgáltat adatot, és nem csak NKA pályázók, hanem más intézmények is csatlakoztak a kezdeményezéshez (pl. egyházi intézmények, Külügyminisztérium Könyvtára, Fórum Intézet (Somorja), Osztrák Nemzeti Levéltár, Horvát Nemzeti Levéltár, Beregszászi Levéltár, stb.). Az új tartalmak folyamatosan kerülnek feltöltésre, integrálódnak a közösen kereshető rendszerbe. A felhasználók száma és területi eloszlása is folyamatosan nő, immár 67 országból érkezett érdemi kutatási igény.

A Hungaricana Közgyűjteményi Portál egy organikusan fejlődő, a változó felhasználói igények által támasztott kihívásoknak folyamatosan megfelelni kívánó szolgáltatás. A 2015-ben megvalósított első fejlesztési ütem létrehozta a szolgáltatás alapvető kereteit (szoftverkörnyezet, hardveroptimalizálás), és megalapozta a most végrehajtott fejlesztéseket, amelyeket alább részletezünk.

1. Új Fotó- és Képtár adatbázis modul

A növekvő képi tartalmú adatbázisok miatt létre kellett hozni egy *önálló fotó és képi* adatbázis modult (Képcsarnok). Ennek technológiája alapvetően a már létező Képeslapok adatbázis modult követi, annak funkcióit fejleszti tovább, illetve lehetőséget teremt arra, hogy a különböző képi adatbázisokat külön-külön és közösen is lehessen keresni, kezelni, böngészni. A kereső és böngésző funkciók mellett pedig téma specifikus új szolgáltatásokat lehet fejleszteni. Az új adatbázis modul legfontosabb egyedi szolgáltatásai:

a. Adatbázisokat karbantartó

Karbantartó felületet az adatok javítására, módosítására jött létre. A módosított adatok programozottan minden éjszaka átkerülnek a kereshető adatbázisba. Ez egy önálló háttérben működő szoftver, amihez csak a tartalomgazdák férhetnek hozzá, illetve adhatnak jogosultságot, és automatikusan szinkronizálja magát a Hungaricana rendszerrel. Ez a szolgáltatás lehetővé teszi, hogy az adatbázis naprakész legyen és a tartalomgazdák érdemben tudják javítani, átvezetni a felhasználók jogosnak ítélt észrevételeit.

b. Crowdsourcing (online közösségi adatfeldolgozás)

A képi tartalmak közösségi munkával történő geokódolása (térképen történő pontos elhelyezés), felhasználói tárgyszavak beillesztése az egyes rekordleírásokhoz minőségi javulást eredményez a tartalomszolgáltatásban. Ezt az elképzelést támasztják alá a képeslap adatbázis pilot projektjének keretében létrehozott hasonló aktivitásösztönző szolgáltatások működtetése során szerzett eddigi tapasztalatok. Ezen szolgáltatásokat kellett továbbfejleszteni és kiterjeszteni az új képi adatbázis modul minden elemére, miközben az alap adatokhoz továbbra is kizárólag a tartalomgazda férhet hozzá. Az így feltöltött tartalmaknak ugyancsak szinkronizálódnak az a. pontban bemutatott karbantartó szoftver adatbázisával.

c. Közösségi aktivitást növelő Web2 megoldások

Az adatbázis tartalmainak népszerűsítését, összetársadalmi hasznosulásuk növelését, valamint az aktív felhasználók aktivitásának erősítését, a szolgáltatáshoz kapcsolódó viszonyuk elmélyítését szolgálják azok az úgynevezett WEB2 alkalmazások, mint az egyes adatbázis rekordok kommentezése, közösségi portálokon történő megosztása vagy privát üzenetként történő elküldése.

d. Képmegjelenítés látványos megújulása

Az új képi tartalmak integrálása szükségessé tette a képmegjelenítési technológia továbbfejlesztését is. A nagyméretű, gigapixeles műtárgyfelvételek (festmények, falikárpitok) gyors, sok felhasználós szimultán megjelenítéséhez igazodnia kellett az új szoftverkliensnek. Ezzel párhuzamosan fejleszteni kellett a képi és leíró adatok szimultán megjelenítésének módját is, ami összességében mind funkcióiban, mind pedig látványvilágában egy fejlettebb megoldást eredményez.

e. Műtárgyak digitális képeinek másolásvédelme

Az előző d. pontban ismertetett új képmegjelenítő kialakítására szintén hatással volt az a határozott tartalomgazdai igény, hogy a műtárgyak nagy felbontásban közzétett digitális képeit ne lehessen eltölteni engedély nélkül, biztonságos technológia szolgálja a megjelenítést. Ennek érdekében 1024 pixel magasságban maximáljuk a képmegjelenítést, így „Print Screen-nel” sem lehet lementeni képeket értelmezhető minőségben, míg a megjelenített képek (nagyítástól függetlenül) sok láthatatlan, háttérben felépülő „képkockából” állnak automatikusan össze. Ez sokkal jobb megoldás, mint a vízjelek használata, ami jelentős mértékben rontja mind a vizuális élményt, mind pedig a szakmai használhatóságot.

f. Új kereső funkciók

Az eddig önálló modulként szolgáltatott korlátozott számú képi jellegű adatbázishoz (képeslapok, herbárium) most és a jövőben csatlakozó számos új adatbázis közös adatbázis modulban történő kezelése szükségessé tette a keresőfunkciók további finomítását, a „facetták” (tartalmi szűkítők) még jobb kezelését. Az eddigi szűrő lehetőségek mellett a közös keresésben lehetőséget biztosítunk többek között a tartalmak és intézmények szerinti lekérdezésekre, továbbá a jövőben felmerülő szűkítő szempontok egyszerű létrehozhatóságára. A facettákkal megvalósítható az egy központi mezős keresés elve, ami sokkal felhasználóbarátabb megoldás.

Jelentős fejlesztésnek minősül a kereső szolgáltatáson belül az unicode használatára történő áttérés, aminek eredménye képen a cirill betűs szövegekre is lehet már keresni (ezt a funkciót be kellett építeni a Hungaricana többi adatbázismoduljába is, így az OCR-ezett szövegekben is lehet cirillre keresni).

g. Találati listák

A kereső funkciók mellett hasonlóan fontos fejlesztés a találati adatszolgáltatás fejlesztése, különösen a bonyolultabb adatszervezetű adatbázisok esetén. Ilyen fejlesztés a mező adatok leszámllálása és a darabszámok kijelzése (pl. keresek a „templom” szóra a képeslap adatbázisban, akkor megkapom a település mezőben a területi eloszlást vagyis, hogy mely településen hány templomról szóló képeslap van az adatbázisban).

Tovább kell fejleszteni a találati eredmények térképi ábrázolásának funkcióját is. Meg kellett valósítani annak lehetőségét, hogy tetszőleges méretű találati halmaz legyen rá-
rakható a térképre, ami eddig technikai okokból 5 000 darabban volt maximálva.

2. Meglévő és új képi tartalmú adatbázisok integrálása

Az új adatbázis modul létrehozása lehetővé tette a közelmúltban elkészült nagytömegű különböző típusú *képi adattartalmak integrálását* a Hungaricana Portálba, köztük több olyan gyűjteménytípust is, amelyek speciális megjelenítést igényelnek. Ilyen a MNM Történeti Arcképcsarnok festmény gyűjtemény (500 db gigapixel méretű); a IMM falikárpit gyűjteménye (20 db gigapixel méretű); a BFL Klösz György fotógyűjteménye (2 000 db); a városrendezési fotógyűjteménye (2 500 db); FSZEK Budapest fotó gyűjtemény; Magyar Természettudományi Múzeum Kitiabel herbárium gyűjteménye (16 000 db) és a Fortepan több tízezres, folyamatosan bővülő fotó gyűjteménye.

3. Permanens linkek létrehozása

A permanens, azaz soha nem változó, így hivatkozható linkek kialakítása lehetővé teszi, hogy a tartalomgazdák a Hungaricanából tudják meghívni az egyes rekordokat vagy a hozzájuk tartozó képi állományt a saját adatbázisaik számára. Ugyanígy a nemzetközi rendszerekkel is össze lehet kapcsolni a Közgyűjteményi Portál adatbázisait, sokkal könnyebb lesz az adatszolgáltatás az Europeana vagy az Európai Levéltári Portál számára.

Szintén előrelépés, hogy a permanens linkek segítségével a Közgyűjteményi Portál minden elemét le lehetett indexeltetni a Google és más nagy keresőszolgáltatókkal, így az ő kereső alkalmazásaikból is közvetlenül elérhetővé vált minden hungaricanás tartalom. Ráadásul az idő előrehaladtával a kereső alkalmazások találati listáiban egyre előkelőbb helyre fognak kerülni a Közgyűjteményi Portálból származó eredmények.

A Portál minden adattípusának permanens linkkel történő ellátása számos új szolgáltatás-fejlesztési lehetőséget rejt magában. A permanens linkek létrehozásánál adatbázisonként külön-külön kellett megvizsgálni, hogy azok tartalomgazdái kezelik-e (gondozzák-e) más adatbázis rendszerekben az adott tartalmakat (lsd. MNL OL, BFL Scope Archiv). Ebben az esetben a tartalomgazda saját rendszerének azonosítója épül be a Hungaricana permanens link rendszerébe; ha viszont eddig csak a Hungaricanán lett közzétéve egy adatbázis, akkor a most egységes elvek alapján létrehozandó permanens link lesz az irányadó a tartalomgazda jövőbeni adat továbbhasznosításához.

4. A permanens linkekre épülő új szolgáltatások fejlesztése

a. Tartalmak megrendelése közvetlenül a tartalomgazdától

A képi, levéltári dokumentumok és a könyvritkaságok szolgáltatása „*Megrendelés - Kapcsolatfelvétel*” *funkcióval* bővült. A legtöbb felhasználói visszajelzés a tartalmak legális

továbbhasznosítására vonatkozott az elmúlt évben, aminek megfelelő és automatizált kezelése jelentős szolgáltatásfejlesztést jelent mind a felhasználók, mind pedig a tartalomgazda partnerintézmények számára. A digitális másolatra vonatkozó felhasználói megrendelés közvetlenül a tartalomgazdához megy tartalmazva a megrendelendő dokumentum egyedi permanens linkjét és a megrendelő adatait. A megrendelő is kap egy automatikus válaszüzenetet arról, hogy továbbításra került a kérése. Mivel a digitális másolatok továbbhasznosításának szabályozása intézményenként eltér, így az a legegyszerűbb, ha az ilyen jellegű igények közvetlenül a gyűjteménykezelőkhöz fut be. Az adatbázisok esetleges tartalmi hibáival kapcsolatos észrevételek elküldésére szintén alkalmas és célszerű lesz ez a kommunikációs csatorna.

b. Információs „ablak” a tartalmak jogkezeléséhez

A megfelelő jogkezelés és a precíz hivatkozások, valamint a szükséges szakmai kommunikáció érdekében szükséges a digitális adat, dokumentum tényleges tulajdonosának precíz feltüntetése minden egyes rekord esetén (intézmény, gyűjteménykezelő, elérhetőség). Ehhez egy automatizált, a permanens linkre épülő, a tartalomgazdára vonatkozó adatokat megjelenítő *információs „ablak”* fejlesztésére volt szükség.

c. Felhasználó aktivitási statisztikák továbbfejlesztése

A Hungaricana hatékony jövőbeni tartalom és szolgáltatás fejlesztéséhez nagyban hozzájárulhat a *felhasználói statisztikák* minél precízebbé tétele. Ezért az eddig lekérdezhető általános felhasználói statisztikákat intézményi és adatbázis szintre is ki kellett terjeszteni, ami a jelenlegi szoftver továbbfejlesztését igényelte. Fontos új funkció, hogy az üzemeltető automatikusan és rendszeresen tudjon részletes statisztikákat küldeni a gyűjteményfelelősök számára a felhasználók számáról, identitásáról, a felhasználás módjáról, időtartamáról és a tartalomelérési útról.

d. Ügyfélkiszolgálás és hivatalos ügymenetek támogatása

A digitális tartalmak tovább hasznosítását segíti a leíró típusú *rekordok PDF formátumban történő elmentésének* új funkciója. Az új fejlesztés lehetőséget teremt a felhasználónak arra, hogy PDF formátumban mentse, és szükség esetén kinyomtassa (mint egy katalógus cédula) az adatbázisok leíró rekordjait. Ezzel jelentősen meg lehet könnyíteni a Hungaricana rendszerben megtalált hivatalos irat eredeti példányának kikérését az őrző intézménytől. A gyűjteménykezelő egy szabványos, minden adatot helyesen megjelenítő „nyomtatványt” kaphat így a felhasználótól, ami tapasztalatok szerint jelentősen gyorsítja az ügyfélkiszolgálás menetét. A kutató számára abból a szempontból is hasznos lehet az új funkció, hogy például egy kutatási dokumentációba hivatkozásként tud csatolni egy szabványos formátumú dokumentum leírást.

Budapest, 2016. október 28.

Markója Szilárd
igazgató
Országgyűlési Könyvtár

